

**AXBOROT TA'LIM MUHITINI SHAKLLANTIRISHDA ELEKTRON TA'LIM
RESURSLARINING O'RNI**

Orifjonova Kamola

Toshkent To'qimachilik va Yengil Sanoat Instituti

Arzikulova Visola

Toshkent To'qimachilik va Yengil Sanoat instituti talabasi

Hozirda barcha sohaning elektron nashrlari mavjud. Lekin hammasini ham foydali deya olmaymiz. Ma'lumot undan olingandagina kerakli bo'lishi mumkin.

Shunday ekan elektron darsliklar tayyorlashda ham shundayjihatga e'tibor qaratish zarur bo'ladi. Ayniy qachon yangi axborot texnologiyalari gipermedia tizimlarini qo'llash ishlab chiqarish.

Zamonaviy ta'lim sharoitida bo'lajak mutaxassislarda kasbiy bilim, ko'nikma va malakalar bilan bir qatorda bilimlarni mustaqil egallash va muammoni mustaqil ravishda hal etishda ijodiy yondashish qobiliyatlari ham shakllanishi lozim. Ushbu xususiyatlarni shakllantirishda ta'lim oluvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish va o'quv-bilish faoliyatini faollashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham bugungi kunda talabalarning o'quv-bilish faoliyatlarini ta'minlovchi va rivojlantiruvchi faol ta'lim metodlarini o'quv jarayoniga joriy etish, shuningdek axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng imkoniyatlarini ta'lim tizimida qo'llash asosiy vazifalardan biri bo'lib hisoblanadi. Shu bilan birga, mutaxassislarni tayyorlashda buyurtmachilarning fikrlarini inobatga olish, bosqichma-bosqich o'qitishni individuallashtirish, o'quvchilarning axborot madaniyatini shakllantirishga erishish va rivojlangan mamlakatlarning tajribasini inobatga olish hozirgi axborotlashgan jamiyatning ustuvor talablaridir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida dunyo hamjamiyatida yuz berayotgan islohatlar, globallasuv jarayonlari va texnik-texnologik rivojlanish ta'lim tizimi oldida yangi vazifalarni qo'yimoqda.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturining maqsadi-ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, uni o'tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to'la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash milliy tizimini yaratishdir.

Hozirgi kunda bozor munosabatlariga tadrijiy-evolyusion yo'l bilan kirib borayotgan Respublikamiz ravnaqi uchun ijtimoiy faol, o'z fuqarolik burchini teran anglaydigan, yangiliklarga intiluvchan, tadbirkor, mustaqil fikr yuritib, ijodiy faoliyat ko'rsata oladigan ishbilarmon mutaxassis kadrlar tayyorlash zarurligi isbot talab etmaydigan hayotiy haqiqatdir.

Rivojlangan mamlakatlarda, jumladan AQSh, Germaniya, Janubiy Koreya, Angliya davlatlarida fanni o'qitishda zamonaviy CASE - vositalardan keng foydalaniladi. Chunki, zamonaviy CASE - vositalar web-resurslarni yaratishning nafaqat nazariy jihatdan o'rganishni, balki ularni loyihalash texnologiyasini qo'llab-quvvatlashning keng sohalarini qamrab oladi.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" ning tamoyillaridan kelib chiqqan holda, zamonaviy ta'lim tizimini axborotlashtirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Bu borada fanlar bo'yicha elektron ta'lim resurslarini ishlab chiqish, yagona axborot ta'lim muhitini shakllantirishga erishish ijobiy samara beradi. Ta'limni axborotlashtirish zamonaviy bosqichining tendensiyalaridan biri bo'lib, elektron ma'lumotlarni, ensiklopediyalar, ta'lim beruvchi dasturlar, ta'lim oluvchilar bilimni avtomatik nazorat qilish vositalari, elektron o'quv nashri sifatida ko'rib chiqiladigan yagona dasturli uslubiy majmualardagi elektron darsliklar, trenajerlar va virtual stendlar kabi elektron vositalarni yaratishga intilish hisoblanadi.

Rivojlangan mamlakatlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, faol ta'lim uslublarini ta'lim-tarbiya jarayonida qo'llash orqali o'quvchilarni mustaqil ishlashga, fikrlay olishga, darsdagi faolligini oshirishga, ya'ni topqirligi, tashabbuskorligini rivojlantirishga va eng asosiysi, darsda fanlararo aloqadorlikni ta'minlashga katta imkoniyatlar yaratadi. Faol ta'lim deganda, biz ta'lim - tarbiya jarayonining asosiy ob'ekti va sub'ekti hisoblangan o'quvchilarning ongli va faol ishtiroki, mustaqilligi va ijodiy qobiliyatlarini ta'minlovchi omillar tizimini tushunamiz.

Har qanday faoliyatda, shuningdek o'quv-bilish faoliyatida ham faollik o'z-o'zidan paydo bo'lmay, balki polyak olimi Okon ta'kidlaganidek: - tahsil oluvchilar faolligining asosini o'quv materialining ayni payt va kelajak uchun muhim va zarurligini anglab yetishlari, uni mukammal o'zlashtirishga xohish-istak, qiziqish qo'yilgan o'quv muammosining yechimini topib intellektual qoniqish hosil qilish kabilar tashkil qiladi.

Bundan shaxsning faolligi ma'lum ehtiyojlarni uyg'otish orqali vujudga kelishi ma'lum bo'ladi.

O'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatini faollashtirish, ularda mustaqillik va ijodkorlik qobiliyatlarini tarkib toptirish uzluksiz ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida eng dolzarb muammolardan biridir. Chunki o'quvchilarning ongli faolligi, mustaqilligi va ijodkorligi, ularning o'quv bilish faoliyati natijasining sifatini xarakterlaydi.

Hammamizga ma'lumki, har bir ta'lim muassasi o'z ta'lim jarayonini boshqarish uchun zamonaviy texnologiyalardan kelib chiqqan holda, o'zining virtual axborot ta'lim muhitini yaratishga harakat qiladi.

Axborot kommunikatsiya texnologiyalarini ta'lim jarayonida qo'llash asosan ikki xil ko'rinishda amalga oshiriladi. Birinchi sharti bu texnik jihozlar bo'lsa, ikkinchisi sharti esa maxsus dasturiy ta'minotlar bilan ta'minlanganligidir.

Texnik jihozlar bilan ta'minlanganlik: kompyuterlar, tarmoq qo'rilmalari, yuqori tezlikdagi internet tarmoqlari, video konferensiya jihozlari va hokazo.

Dasturiy ta'minotga: Mavjud qurilmalarni ishlatadigan dasturiy ta'minotlardan tortib, shu soha uchun mo'ljallangan dasturlar to'plami kiradi.

So'nggi yillarda G'arbda ta'lim tizimini boshqarishda qo'llanilib kelinayotgan Internet yoki Intranet tarmog'i orqali elektron shakldagi ta'lim turini Eleaming (elektron ta'lim) atamasi bilan kirib keldi.

Elektron ta'lim - axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosidagi ta'limning turli ko'rinishlarini anglatuvchi keng tushunchadir.

Elektron ta'limni tashkillashtirishning ko'pgina manbalari orasidan quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

Mualliflik dasturiy mahsulotlari (Authoring tools);

Virtual ta'lim jarayonini boshqaruvchi tizimlar LMS (Learning Management Systems);

Ichki kontentni boshqaruv tizimlari CMS (Content Management Systems). LMS/LCMS tizimlari elektron ta'limni tashkil etishning asosiy funksiyalarini o'z ichiga oladi. Bunday funksiyalarga o'quvchilarning (o'qituvchilarning, kurs yaratuvchi pedagoglarni va boshqa roldagilarni) ro'yxatga olishi, foydalanuvchilarni o'quv kurslardan chetlashtirish, o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish muhitini yaratish, o'quvchi va o'qituvchilarning o'zaro individual yoki guruh bo'lib hamkorlikda ishlashini (Web2 elementlarini ishlatish orqali) tashkil etish, guruhlar yaratish va ularni boshqarish, nazoratlarni tashkillashtirish va elektron nazorat turlarini yaratish (elektron nazorat turlariga yopiq turdagi test, ochiq turdagi nazorat, moslikni topishga oid, ketma ketlikni to'g'ri joylashtirish, bo'sh qoldirilgan joyni to'ldirish va boshqa turlari kiradi), har xil turdagi ijtimoiy so'rovlar tashkillashtirish, o'quvchilarning bilim darajasini monitoring qilish, sertifikatlar (diplomlar) berish imkoniyati, elektron axborot resurslarini (elektron kutubxonalar) tashkillashtirish, elektron o'quv resurslarini eksport/import qilish imkoniyatlari, tizim foydalanuvchilarining (o'quvchilar, o'qituvchilar (tyutorlar), kurs yaratuvchi pedagoglarning) tizimga qachon, qancha vaqt davomida o'quv kontentlar bilan tanishganligi, brauzer va qaysi operatsion tizim orqali kirganligi, tizimda mavjud foydalanuvchilarning aktivligini maxsus grafiklar orqali monitoring qilish imkoniyati, o'qituvchi (tyutor) (yoki elektron kurs yaratuvchi pedagoglar) tomonidan elektron o'quv resurslarni yaratishi, Authoring Tools larda SCORM, TinCan yoki boshqa standartlar asosida yaratilgan elektron o'quv resurslarini yuklashi, o'quvchilarning boshqa o'quvchilar/o'qituvchilar bilan (Chat, Forum, videokonferensiya, umumiy elektron doskalar yoki tizimning ichki/tashqi xabarlar almashish moduli orqali) muloqotini tashkillashtirish, o'quv jarayonida bo'ladigan yangiliklarni barcha foydalanuvchilarga ommaviy xabar yuborib turuvchi modullarning mavjudligi, iqtisodiy va marketingga oid operatsiyalarni boshqarish va boshqa imkoniyatlarni sanab o'tish mumkin. Gipermatn xujjatlarini ishlab chiqarish chiqishda u instrumental vositalar: Microstez-tez Old sahifa (HTML-giper Matn Belgilash Til), Alliare Uy Sayt (HTML), Microsoft Quvvat Nuqta, Microsoft So'z va boshqalardan olinadi. Strategikillyustratsiya o'quv materiallarini (turli manzaralar)ni kerakda rastorli yoki vektorli rasmlar bilan ishlovchi dasturlardan foydalanish zarurbo'ladi. Ularga Corel chizish, Corel Xara, Corel Surat Bo'yamoq, Adobe Surat Do'kon, Adobe Illustrator va boshqalar katta. Dinamik illyustratsion o'quv materiallari roliklarinikerakda esa, ularning narsa uchun maxsus muxarrirlar va haqida Veb-animatorlardan olinadi: Disreet 3D Studio MAX, Alais to'lqinli jabha, mayya, yorug'lik to'lqini, yumshoq 3D tasvir, Adobe Rasm tayyor, Gif Animator, Macromedia Flash, Adobe Premer va boshqalardan olinadi. Tovush bilan k e chadigan yozuvlar va tovushmen taxrir qilish Sonic Foundry Sound Forge, Wave Lab, Sound Recorder va boshqa dasturlar tomonidan birlashma haqida.

Ma'lumotlar bazasidan zarurati tug'ilganda, Microsoft Excel kabi ma'lumotlar bazasi yordamga chaqiriladi. Elektron darslik yohud o'quv qo'l lanmauchun illyustrativ materiallarni yozishda, shunday ekan, video ushlar va yig'ish platalari, tovushlar platalari kabi apparatlar ulardan olinadi. Matnli axborot Protessorlar va maxsus dasturlar

tomonidan elektron darsliklarni kerakda, o'quvchidaundan qisman sizga olmas bilan bog'liq muammolar tugilishi dudlangan cho'chqa go'shti tabiiy. Bo'shliq katta, foydalanuvchi darslikni kerak dasturga ega bo'lishi zarur bo'ladi. Shuningdek, darslikni INTERNET Tarmog'iga bilan bog'liq muammo jambon tug'iladi. HTML gipermatn xujjatlaridan ketkazishda bunday muammolar tug'ilmaydi, chunki HTML - INTERNETHaqida gipermatnlitili va HTML xujjatlarini o'qish dasturi Microsoft Windows ope ratsiontizimi tarkibga katta. Shuni ta' baho joizki, bunda elektron darslikning tomonidan va mukammaligi faqat hayratlanarli tomonidan darajasi bilan chegaralanadi.